

ČESKÁ ASTRONOMICKÁ SPOLEČNOST

sekretariát: Astronomický ústav AV ČR, Boční II / 1401a, 141 31 Praha 4, tel. 267 103 040, info@astro.cz

Tiskové prohlášení České astronomické společnosti číslo 64 ze 17. 9. 2004

Česká astronomická společnost udělila dvě významné astronomické ceny

Cena Františka Nušla

Česká astronomická společnost ocenila Nušlovou cenou za rok 2004 RNDr. Zdeňka Ceplechu, DrSc. z Astronomického ústavu Akademie věd ČR v Ondřejově. Slavnostní předání ceny proběhne při zahájení česko německé vědecké konference „Od kosmologických struktur k Mléčné dráze“ na ČVUT, Thákurova 7, Praha 6 v úterý 21. září 2004 v 9 hodin. Laureátská přednáška „Momentky meteorů“ bude pro veřejnost přednesena 23. září 2004 v rámci doprovodného programu mezinárodní konference (viz níže).

Nušlova cena České astronomické společnosti je nejvyšší ocenění, které uděluje ČAS badatelům, kteří se svým celoživotním dílem obzvláště zasloužili o rozvoj astronomie. Je pojmenována po dlouholetém předsedovi ČAS prof. Františku Nušlovi (1867-1951). Česká astronomická společnost obnovila její udělování po padesátileté přestávce v r. 1999.

RNDr. Zdeněk Ceplecha vystudoval astronomii, fyziku a matematiku na matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy, kde promoval r. 1952. Už v průběhu studií nastoupil v srpnu 1951 na tehdejší Ústřední ústav astronomický, který se postupně proměnil v Astronomický ústav ČSAV resp. AV ČR. Svému prvnímu pracovišti - oddělení meziplanetární hmoty v Ondřejově, zůstal věrný po celý život a dosud zde pracuje jako konzultant. V r. 1956 zde obhájil kandidátskou a v r. 1967 doktorskou disertační práci, obě z oboru výzkumu meteorů, jenž se stal jeho celoživotním vědeckým zájmem.

Měl v tom řadu znamenitých předchůdců, především prof. Jindřicha Svobodu na ČVUT, dále pak dr. Antonína Bečváře, prof. Vladimíra Gutha a doc. Františka Linka. Po posledně jmenovaných zdědil zárodek budoucí bolidové sítě v podobě dvojstaničních fotografických pozorování bolidů na základnách Ondřejov-Mezivraty a Ondřejov-Prčice. Svou první práci z tohoto oboru publikoval společně s dr. Vojtěchem Letfusem jako dvacetiletý již v r. 1949 v tehdejší mezinárodní časopise Bull. Astronomical Inst. of Czechoslovakia, v němž posléze vyšla většina jeho původních prací.

Jeho zásluhou se v Ondřejově začala budovat mnohostaniční bolidová síť, která dnes pokrývá plochu řádově milionu čtverečních kilometrů v několika státech střední Evropy a je nejdéle fungující takovou sítí na světě. Podle hesla, že náhoda slouží duchům připraveným se právě díky této soustavné činnosti podařilo 7. dubna 1959 zachytit proslulý příbramský bolid, jehož čtyři úlomky nalezené v terénu na základě předpovědi místa dopadu se staly největším úspěchem české

meteorické astronomie ve XX. stol. a světovou prioritou: šlo vůbec o první pád meteoritu, jehož světelná dráha v atmosféře i původní dráha ve sluneční soustavě byla spolehlivě určena.

Tento historický úspěch umožnil Ceplechovi jednak rozšířit bolidovou síť a jednak získat světové uznání, takže další jeho práce byly sledovány s velkou pozorností a přinesly velké množství citací. Bolidová síť poskytla první statistická data o množství hmoty, která v pásmu kilogramových až mnohatunových hmotností za rok na Zemi přitéká z meziplanetárního prostoru a také naprosto unikátní údaje o dynamice průletu kamenných a kovových těles zemskou atmosférou hypersonickou rychlostí. K tomu cíli se také využilo spektrálních snímků průletů bolidů, často s rekordním lineárním rozlišením spektrálních čar.

Již r. 1961 byl zvolen členem organizačního výboru 22. komise Mezinárodní astronomické unie (IAU), o tři roky později se stal jejím viceprezidentem a v r. 1967 na tři roky prezidentem této komise.

Díky "pražskému jaru" v r. 1968 získal dr. Ceplecha významné mezinárodní kontakty zejména v USA a Kanadě, takže publikoval řadu stěžejních prací z oboru ve spolupráci s americkým odborníkem R. McCroskym a Kanadčanem D. Revellem. U nás spolupracoval zejména s V. Padevětem, P. Pecinou, V. Porubčanem a J. Rajchlem. Napsal řadu přehledových článků pro prestižní mezinárodní časopisy a stal se tak pozvolna světovou autoritou a doslova klasikem. Byl přizván k pomoci při analýze pozorování jasných bolidů Peekskill (1991) a Grónsko (1997). Je autorem resp. spoluautorem téměř 200 původních vědeckých prací. Od poloviny osmdesátých let si vychoval dva vynikající žáky, dr. Pavla Spurného a dr. J. Borovičku, jejichž současné výsledky ukazují, jak z nepatrného zárodku dvojstaničních pozorování vznikla význačná česká meteorická škola, která má před sebou znamenitou budoucnost.

Dr. Ceplecha, ač formálně v důchodu, je stále vědecky významně činný, přednáší na pozvání na zahraničních seminářích a konferencích a recenzuje práce pro mezinárodní vědecké časopisy. Má velmi přátelský vztah k aktivitám České astronomické společnosti, účastňoval se meteorických expedicí čs. astronomů-amatérů a využíval i výsledků pozorování, jež na expedicích podle jeho rad vznikaly.

Při příležitosti 20. výročí pádu příbramských meteoritů obdržel v r. 1979 medaili Tadeáše Hájka z Hájku, udělenou Astronomickým ústavem ČSAV a v r. 1984 prestižní americkou cenu George P. Merrilla jako její teprve čtvrtý nositel od založení ceny v r. 1968. V r. 1994 se stal zakládajícím členem Učené společnosti ČR. Je po něm pojmenována planetka č. 2198.

Cena Zdeňka Kvíze

Česká astronomická společnost ocenila Kvízovou cenou za rok 2004 Ing. Janu Tichou, ředitelku Hvězdárny a planetária v Českých Budějovicích s pobočkou na Kleti. Cena Zdeňka Kvíze za rok 2004 byla udělena Ing. Janě Tiché za její přínos v oboru studia meziplanetární hmoty a popularizace astronomie. Slavnostní předání ceny proběhne 23. září 2004 v Praze. Po předání ceny bude přednesena laureátská přednáška „Balvany, vlasatice a KLENOT“ přístupná veřejnosti (viz níže).

Ing. Jana TICHÁ se narodila v roce 1965. Vystudovala statistiku na Vysoké škole ekonomické v Praze, diplom 1987. Od roku 1992 na základě výběrového řízení jmenována ředitelkou Hvězdárny a planetária České Budějovice s pobočkou na Kletí, nyní zřizovaného Jihočeským krajem. Od roku 1992 zároveň vede kletský výzkumný program věnovaný výzkumu planetek a komet. Od roku 1997 stojí v čele projektu KLENOT – výzkum asteroidů a komet s novým 1,06-m teleskopem na Kletí.

Členka Mezinárodní astronomické unie (International Astronomical Union - IAU) od roku 2000. Pracuje v rámci IAU komise 6. a 20., organizačního výboru Working Group on NEO (blízkozemních asteroidů a komet) a je předsedkyní Komise pro jména malých těles sluneční soustavy (tj. planetek a komet) - Committee on Small Body Nomenclature při IAU od 2003. Členka the Spaceguard Foundation od 1997, členka the Steering Committee for NEO při the Global Science Forum OECD od 2002. Členka České astronomické společnosti od roku 1995. Její jméno nese planetka (5757) Tichá.

Objevitelka či spoluobjevitelka mnoha planetek – z nichž 133 tzv. číslovaných planetek má již spolehlivě určenou dráhu, a několik stovek dalších předběžné označení. Spoluobjevitelka blízkozemních asteroidů 2002 LK a 2003 UT55. Úspěšná řešitelka tří grantů GA ČR (1993-1995, 1996-1998, 1998-2000) a amerického grantu the NEO Shoemaker Grant of the Planetary Society (2001). Publikace: cca 25 článků v mezinárodních vědeckých časopisech, cca 1000 cirkulářů Mezinárodní astronomické unie, v češtině jedna z hlavních autorů populárně-vzdělávacích serverů www.planetky.cz a www.kometry.cz, přispívá do různých dalších tištěných i elektronických periodik.

Cenu Zdeňka Kvíze zřídila Česká astronomická společnost v roce 1994. Je udělována astronomům za významnou činnost v oborech meziplanetární hmota, proměnné hvězdy a popularizace a výuka astronomie, což byly obory, kterými se zabýval dr. Zdeněk Kvíz. Cena je udělována jednou za dva roky. Poprvé byla udělena v r. 1996. Dosud ji obdrželi Kamil Hornoch z Lelekovic u Brna za významnou činnost v oboru výzkumu meziplanetární hmoty (1996), Mgr. Jiří Dušek z Brna za přínos k popularizaci astronomie (1998), Bc. Lenka Šarounová z Dobřichovic u Prahy za významnou činnost v oboru výzkumu proměnných hvězd (2000) a Ing. Jakub Koukal z Kroměříže za významnou činnost v oboru výzkumu meteorů (2002).

RNDr. Zdeněk Kvíz, CSc. (1932-1993) se narodil v Třebíči 4. března 1932. Po maturitě odešel studovat fyziku a astronomii na přírodovědeckou fakultu MU v Brně. Již během studií se věnoval výzkumu proměnných hvězd a meteorů a patřil k zakladatelům meteorické sekce při tehdy vznikající Lidové hvězdárně na Kraví Hoře. Po ukončení studií pracoval v Astronomickém ústavu ČSAV v Ondřejově v odd. vysoké atmosféry Země. Později učil fyziku na stavební fakultě ČVUT a Univerzitě 17. listopadu v Praze. V r. 1969 odejel na studijní pobyt na Univerzitu v Sydney v Austrálii, kde spolupracoval s prof. E. G. Bowenem při výzkumu atmosférických efektů meteorických rojů. Zde se pak rozhodl zůstat v exilu a věnoval se zejména pozorování zákrytových dvojhvězd na jižní polokouli na observatořích Siding Spring v Austrálii a ESO v La Silla v Chile. Při zpracování pozorování spolupracoval rovněž s Observatoří v Ženevě. Zemřel v Sydney 21. srpna 1993. Během svého působení v Československu patřil k prvním organizátorům meteorických expedic, byl členem redakční rady Kosmických rozhledů, proslovil řadu velmi přitažlivých přednášek pro veřejnost a napsal populárně-vědecký spis Jak astronomové zkoumají vesmír (1958). Svůj vřelý vztah k rodné zemi a jazyku si uchoval i po celou dobu exilu a po převratu v r. 1989 se domů často vracel. Je po něm pojmenována planetka č. 8137. V r. 2001 byl jmenován osobností města Třebíče in memoriam.

Doprovodný program

Doprovodný program společné konference České astronomické společnosti a Astronomische Gesellschaft (astronomická společnost německy mluvících zemí) „Od kosmologických struktur k Mléčné dráze“ se koná v Praze v **budově Akademie věd na Národní 3, Praha 1 v místnosti 206** v českém jazyce a je přístupný veřejnosti:

Středa 22.9.2004 18:00

Přednáška Ing. Antonína Růkla jako čerstvého nositele ceny Bruno H. Bürgela na téma *Mapování Měsíce*. Cenu udělila Astronomische Gesellschaft za popularizaci astronomie v německém jazyce.

Čtvrtek 23.9.2004 14:00

Slavnostní předání Ceny Zdeňka Kvíze za rok 2004 (cenu udělila Česká astronomická společnost) Ing. Janě Tiché, ředitelce Hvězdárny a planetária v Českých Budějovicích s pobočkou na Kleti. Bude přednesena laureátská přednáška: Ing. Jana Tichá - *Balvany, vlasatice a KLENOT*.

Čtvrtek 23.9.2004 15:30

Laureátská přednáška Ceny Františka Nušla za rok 2004 (cenu udělila Česká astronomická společnost): RNDr. Zdeněk Ceplecha, DrSc. (Astronomický ústav AV ČR) - *Momentky meteorů*.

Sobota 25.9.2004 9:00 - 13:00

Seminář pro učitele (shrnutí česko-německé konference, přehledové přednášky, informace o Astronomické olympiádě).

Pavel Suchan

tiskový tajemník České astronomické společnosti

Česká astronomická společnost (ČAS) vydává od května 1998 tisková prohlášení o aktuálních astronomických událostech a událostech s astronomií souvisejících. Archiv tiskových prohlášení lze najít na Internetu na adrese <http://www.astro.cz/cas/tisk.htm>. S technickými a organizačními záležitostmi ohledně tiskových prohlášení se obraťte na tiskového tajemníka ČAS Pavla Suchana na adrese Astronomický ústav AV ČR, Boční II /1401a, 141 31 Praha 4, tel.: 267 103 040, fax: 272 769 023, e-mail: suchan@astro.cz.
